

## ULKOASIAINVALIOKUNNAN MIETINTÖ 19/2002 vp

### Euroopan turvallisuus- ja yhteistyöjärjestön Suomen valtuuskunnan kertomus ETYJ:n par- lamentaarisen yleiskokouksen toiminnasta vuonna 2001

#### JOHDANTO

##### **Vireilletulo**

Eduskunta on 5 päivänä huhtikuuta 2002 lähettänyt ulkoasiainvaliokuntaan valmistelevasti käsiteltäväksi Euroopan turvallisuus- ja yhteistyöjärjestön Suomen valtuuskunnan kertomuksen ETYJ:n parlamentaarisen yleiskokouksen toiminnasta vuonna 2001 (K 1/2002 vp).

##### **Asiantuntijat**

Valiokunnassa ovat olleet kuultavina

- ETYJ-valtuuskunnan puheenjohtaja, puhe-  
mies Riitta Uosukainen
- ETYJ-valtuuskunnan sihteeri Gunilla Carlan-  
der
- erityisasiantuntija Tiina Ehrnrooth
- kansainvälisen oikeuden assistentti Barbro  
Gustafsson, Åbo Akademi
- valtiotieteen lisensiaatti Petri Minkkinen,  
Renwall-instituutti
- amanuenssi Unto Vesa, Rauhan- ja konflik-  
tintutkimuskeskus, Tampereen yliopisto.

#### VALIOKUNNAN KANNANOTOT

##### **Perustelut**

##### **Yleistä**

ETYJ on edelleen jäsenistöltään laajapohjaisin Euroopan turvallisuutta käsittelevä alueellinen yhteistyöfoorumi. Järjestöön kuuluvat kaikki Euroopan valtiot sekä Yhdysvallat ja Kanada. Jäsenistön kattavuus heijastuu myös kokonaisvaltaiseen tapaan käsitellä turvallisuuskysymyksiä ja kriisejä.

Keskustelu Euroopan turvallisuusrakenteista ja eri toimijoiden yhteistyöstä jatkui myös tämän kertomusvuoden aikana. ETYJ:n roolia tässä yhteydessä tulee valiokunnan mielestä arvioida ottaen huomioon järjestön laaja jäsenpohja

kuin myös meneillään olevat EU:n ja NATOn laajentumisprosessit. Valiokunta pitää tärkeänä, että eri järjestöjen välisessä työnjaossa ja koordinaatiossa pyritään hyödyntämään kunkin järjestön erityisosaamista ja välttämään päällekkäistoimintaa. ETYJ:n puheenjohtajamaan Romanian ulkoministeri Mircea Geoana on kulu-  
neen vuoden aikana korostanut tarvetta vahvistaa järjestön konfliktinestämiskeinoja, kriisien hallintaa ja kriisien jälkiselvittelyä sekä yhteistyötä muiden kansainvälisten järjestöjen kanssa. Valiokunta pitää näitä aloitteita perusteltuina.

ETYJ:n toimintatapojen ja päätöksentekomenetelmien kehittäminen ja uudistaminen on tärkeää, jotta järjestön toiminta olisi tuloksellista. Valiokunta korostaa erityisesti ETYJ:n parla-

mentaarisen ulottuvuuden vahvistamista ja järjestön päätöksenteon avoimuuden lisäämistä. Yleiskokouksen presidentin Adrian Severinin toiminta on tässä suhteessa ollut erittäin myönteistä.

Parlamentaarisen yleiskokouksen täysistunnon pääteema oli kertomusvuonna Euroopan turvallisuus ja konfliktien ennaltaehkäisy: ETYJ:n haasteet 2000-luvulla. Tämä ETYJ:n perustehtävään liittynyt aihe oli erittäin ajankohtainen keskustelun Euroopan turvallisuuspoliittisista rakenteista jatkuessa vilkkaana. Kertomusvuonna Jugoslavian liittotasavalta palasi ETYJ:n toimintaan ja Belgradiin perustettiin ETYJ-edustusto. Viron ja Latvian edustustot lopettivat toimintansa vuoden lopussa. Suomen hallitus tarjoutui toimimaan ETYJ:n puheenjohtajamaana vuonna 2008. Valiokunta tukee Suomen ehdokkuutta.

### Vaalitarkkailu

Kansainvälinen vaalitarkkailu on yksi keino demokratian edistämiseksi ja vakiinnuttamiseksi. Vaalitarkkailu on laajentunut erityisesti viimeisen kymmenen vuoden aikana, kun demokratisoituvia valtioita on pyritty tukemaan vapaiden ja rehellisten vaalien järjestämisessä ja valvonnassa. Vaalitarkkailun merkitystä kuvastaa myös se, että YK on vuoden 1989 jälkeen vastaanottanut jäsenvaltioiltaan yli 140 pyyntöä vaalien avustamisesta. Vaalitarkkailulla on kaksi keskeistä tavoitetta, valvonta ja tukeminen. Mutta tarkkailu toimii myös rakenteellisten ongelmien tunnistamisessa ja varhaisvaroituksen instrumenttina edistää siten myös konfliktien ennaltaehkäisyä.

Saadun selvityksen mukaan kokemukset kansainvälisestä vaalitarkkailusta ovat olleet pääosin myönteisiä. Kritiikkiä on esitetty niiden taholta, jotka eivät hyväksy poliittista pluralismia olennaiseksi demokratian osaksi, ja tilanteissa, joissa vaalitarkkailun on nähty loukkaavan vastaanottavan maan suvereniteettia. Valiokunta korostaa, että vaalitarkkailussa tulisi pyrkiä suunnitelmalliseen ja pitkäjänteiseen toimintaan. Vaaleja edeltävä toiminta on yhä tärkeä-

pää. Vaalien järjestäminen on pitkä prosessi, johon kuuluvat muun muassa vaalipiirien määrittäminen, ehdokasasettelu, vaalikampanja, tiedotusvälineiden sananvapaus ja vaalirahoitus. Vaalitarkkailun tulisi kattaa tämän prosessin kaikki osat, jotta arvio vaaleista voisi olla kokonaisvaltainen analyysi siitä, mahdollistaako ja takaako prosessi valitsijan vapaan tahdon toteutumisen. Etukäteistarkkailun merkitys korostuu myös siksi, että vaalivilppi on saanut uusia, järjestelmällisempiä ja itse yhteiskuntarakenteisiin liittyviä muotoja. Myös vaalien jälkivalvontaan tulisi kiinnittää enemmän huomiota, erityisesti oikeuslaitoksen riippumattomuus ja toimivuus ovat tärkeitä elementtejä rehellisten ja oikeudenmukaisten vaalien toimeenpanossa. Tarkkailijoiden valintaan ja koulutukseen sekä paikallistuntemukseen tulisi kiinnittää erityistä huomiota. Euroopan unioni on pyrkinyt kehittämään omaa tarkkailutoimintaansa muun muassa tehokkaalla koulutuksella.

Vaalitarkkailutilanteista esitettyjen loppuarvioiden tulisi sisältää niin kriittisiä näkökohtia kuin yleisluontoisia poliittisia arvioita. Valiokunta korostaa, että oikean tasapainon löytäminen kokonaisarviossa on erittäin tärkeää, jotta vaalitarkkailu säilyttää uskottavuutensa. Nyt käsiteltävässä kertomuksessa esitetyt vaalitarkkailuarviot kuvastavat tämän tasapainon löytämisen vaikeutta.

ETYJ:n lisäksi lukuisat muut kansainväliset järjestöt toimivat vaalitarkkailuoperaatioissa: Yhdistyneet kansakunnat, Kansainyhteisö, Euroopan unioni, Euroopan neuvosto sekä kansallaisjärjestöt ja vaalitarkkailuun erikoistuneet instituutiot. Valiokunnan saaman selvityksen mukaan kansainvälisten organisaatioiden toimintatavat, mandaatit ja arviot poikkeavat usein toisistaan. Eri järjestöjen välisen koordinaation parantaminen ja kansallisten ja ulkomaisten tarkkailijoiden yhteistoiminnan kehittäminen on valiokunnan mielestä ensiarvoisen tärkeää. Myönteisenä ja uutena kehityksenä järjestöjen välisestä työnjaosta voidaan mainita Kosovon vaalit marraskuussa 2001, jotka ETYJ järjesti ja joissa EN:n parlamentaarinen yleiskokous johti vaalitarkkailua. Tarkasteltavana olevassa kerto-

muksessa eri järjestöjen välisiin päällekkäisyyksiin ei ole viittauksia. Valiokunnan saaman selvityksen perusteella voidaan kuitenkin päätellä, että koordinaatiota ja yhteistyötä tulee kehittää edelleen.

ETYJ:n eräs tehtävä on tukea demokraattisten instituutioiden toimintaa, ja vastuu vaalien edistämisestä ja vaalitarkkailusta kuuluu Demokraattisten instituutioiden ja ihmisoikeuksien toimistolle (ODIHR). Kööpenhaminassa 1990 hyväksytyssä julistuksessa kaikki ETYJ-maat sitoutuivat pluralistiseen poliittiseen demokratiaan. Vaalitarkkailulla ODIHR pyrkii arvioimaan, miten hyvin ETYJ-maat noudattavat demokratiaan ja ihmisoikeuksiin liittyviä sitoumuksiaan.

ETYJ:n parlamentaarinen yleiskokous lähettää valtuuskuntia tarkkailemaan ensisijaisesti parlamenttivaaleja jäsenmaissa, mutta se voi tarkkailla myös presidentinvaaleja, osavaltio- tai paikallisvaaleja. Vaalitarkkailun järjestämises-

sä yleiskokous toimii yhteistyössä ODIHR:n sekä muiden kansainvälisten järjestöjen kanssa. Vaalitarkkailusta on viime vuosien aikana muodostunut tärkeä osa myös yleiskokouksen niin kutsuttujen demokratiatyöryhmien toimintaa Valko-Venäjällä, Moldovassa ja Kosovossa.

Vaalitarkkailu on osa kansainvälistä siviilikriisinhallintaa, jonka kehittämistä valiokunta pitää tärkeänä. Valiokunta tukee Suomen osallistumista kansainväliseen vaalitarkkailuun ja pitää suomalaisten parlamentaarikkojen aktiivista osallistumista tähän toimintaan myös jatkossa tärkeänä.

### **Päätösehdotus**

Ulkoasiainvaliokunta kunnioittavasti ehdottaa,

*että tämä mietintö lähetetään tiedoksi Euroopan turvallisuus- ja yhteistyöjärjestön Suomen valtuuskunnalle ja hallitukselle.*

Helsingissä 12 päivänä kesäkuuta 2002

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

pj. Liisa Jaakonsaari /sd  
vpj. Henrik Lax /r  
jäs. Tytti Isohookana-Asunmaa /kesk  
Antti Kalliomäki /sd  
Bjarne Kallis /kd  
Ilkka Kanerva /kok  
Tarja Kautto /sd  
Antero Kekkonen /sd  
Juha Korkea-aho /kesk

Outi Ojala /vas  
Kalevi Olin /sd  
Sirpa Pietikäinen /kok  
Mirja Ryynänen /kesk  
Hannu Takkula /kesk  
Martti Tiuri /kok  
Ben Zyskowitz /kok  
vjäs. Kimmo Kiljunen /sd.

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Raili Lahnalampi.